

Л.Б. Рябушка,
ДВНЗ «Академія банківської справи Національного банку України»

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Соціальний та економічний розвиток будь-якої країни має певні чинники, що характеризують цей процес. Одним з найсуттєвіших чинників впливу є державна політика уряду та її ефективні складові: фінансова, бюджетна, податкова, грошово-кредитна, соціальна, інноваційна і т. д. Ефект сучасної ситуації, що склався в економіці України під впливом світової фінансової та економічної кризи, а також внутрішніх проблем вітчизняної економіки, на стан соціальної сфери, рівень та якість життя населення змушує уряд проводити більш жорстку бюджетну політику. Складність та масштаби завдань потребують негайного вирішення та впровадження заходів та коректив, що дозволять суттєво посилити дієвість бюджетної політики, її конструктивний вплив на реалізацію стратегії соціального та економічного розвитку України в подальші роки. Саме політика міжбюджетних відносин за своєю суттю є явищем, що охоплює різноманітні ланки бюджетної системи в єдине ціле. Завдяки існуючим фінансовим відносинам бюджетна система функціонує як цілісний організм. При цьому, функціонування міжбюджетних відносин стає можливим лише за умови визнання в державі інституту місцевого самоврядування, тобто права територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і чинного законодавства. Ефективна реалізація політики міжбюджетних відносин можлива лише за умови достатнього теоретичного обґрунтування об'єкта наукового дослідження. В умовах динамічного розвитку суспільно-економічних процесів держави, що визначають стратегічні пріоритети бюджетної політики особливо важливого значення набуває розробка наукового підходу до формування сутності, цілей, завдань, принципів та механізму реалізації політики міжбюджетних відносин.

За результатами вивчення та узагальнення існуючих наукових підходів доведено, що понятійно-категорійний апарат охоплює весь комплекс явищ, що

відбуваються у бюджетному просторі на державному, регіональному та місцевому рівні і спрямований на ефективну мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів консолідованого бюджету держави. Політика міжбюджетних відносин як складова бюджетної політики є формою реалізації системи міжбюджетних відносин, яка, у свою чергу, входить до складу бюджетного регулювання і має особливі цілі застосування. Як економічна категорія політика міжбюджетних відносин є системою заходів і дій органів державної влади, Автономної Республіки Крим, місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідних для виконання функцій, спрямованих на реалізацію завдань і цілей економічного і соціального розвитку. Стратегічною метою політики міжбюджетних відносин має бути сприяння соціальній та фінансовій стабільності окремих територій та всієї країни.

Головні завдання сучасної політики міжбюджетних відносин полягають у збалансованому розподілі фінансових ресурсів відповідно до повноважень між виконавчою державною владою та органами місцевого самоврядування; забезпеченні місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних і делегованих державою повноважень; перерозподілі через державний бюджет фінансових ресурсів з метою вирівнювання соціально - економічного розвитку регіонів; формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації доходів; використанні в процесі управління фінансовими ресурсами ефективних механізмів взаємодії між державним і місцевими бюджетами у забезпеченні повного виконання фінансових зобов'язань держави щодо надання суспільних послуг на встановленому мінімально гарантованому рівні; збереження й розвиток людського та соціального капіталу. При цьому найважливішими критеріями реалізації вказаних завдань є: відповідність політики міжбюджетних відносин загальнодержавним, регіональним і місцевим інтересам; сприяння економічному розвитку депресивних територій; реалізація механізму усунення

територіальних фінансових диспропорцій, підвищення ефективності і стабільності соціального захисту, поліпшення якості бюджетних послуг.

Концептуальні напрями розвитку політики міжбюджетних відносин неможливі без обґрунтування ефективних заходів для підвищення соціально - економічного стану в регіонах, а саме: посилення стимулюючої складової міжбюджетної регуляції в частині підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування до збільшення фінансової самостійності за рахунок додаткових джерел фінансових ресурсів, які залишаються у розпорядженні місцевих бюджетів, з урахуванням стану виконання доходів, при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів; прогнозування для обласних бюджетів додаткових фінансових ресурсів з метою зменшення диференціації в фінансовій забезпеченості місцевих бюджетів відповідно до делегованих повноважень. Подальша уніфікація методології розрахунку витрат місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів: введення додаткових диференціальних нормативів бюджетної забезпеченості, таких як: забезпеченість населення кадрами відповідної професії, норми забезпеченості продуктами харчування, медикаментами, товарами широкого споживання і т.д.; подальшої класифікації витрат у розрахунку на душу населення залежно від коригуючих коефіцієнтів у галузі «Державне управління» з метою врахування особливостей адміністративно-територіальної одиниці; удосконалення методики розрахунку обсягів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам соціального характеру; поетапне зниження частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів та розширення податкових гарантій за рахунок частини податку на прибуток та податку на додану вартість, встановивши більш справедливую норму їх міжрегіонального розподілу.

Реалізація політики міжбюджетних відносин повинна базуватись на принципах, що сприяють досягненню її цілей за наведеними критеріями. До них пропонується включити принципи: єдності, збалансованості, прозорості та публічності, обґрунтованості та достовірності, диверсифікованості

інструментарію, уніфікованості процедур, справедливості і неупередженості, солідарності, субсидіарності та ефективності.

Результати проведеного дослідження підкреслюють необхідність окреслення стратегічних напрямів реалізації політики міжбюджетних відносин заради досягнення соціальної та економічної стабільності: створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи, модернізації податкової системи. Доцільним є формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації інфраструктури й базових секторів економіки. Пріоритетними напрямками залишаються пошук можливостей для підвищення доходів місцевих бюджетів. При цьому зростання доходів повинно бути забезпечено перш за все за рахунок поліпшення адміністрування вже існуючих податків. В той же час по окремих напрямках можлива оптимізація оподаткування в цілях стимулювання і розширення підприємницької діяльності в першу чергу інноваційної спрямованості. Обґрунтоване розширення повноважень регіональної влади у сфері соціальної політики, яка повинна бути переорієнтована на підтримку сімей з доходами нижчими за прожитковий мінімум.

Серед важливих аспектів стратегічного розвитку політики міжбюджетних відносин є сприяння приватним інвестиціям в системі охорони здоров'я і освіти для розвитку соціальної сфери. В цьому напрямку доречним буде досвід Росії, де пропонується звільнити від податку на прибуток підприємств та організацій в галузі охорони здоров'я і освіти (принаймні до 2020 року) [1]. При цьому відповідні пільги повинні розповсюджуватися тільки на ті види діяльності, які носять соціально значущий характер.

Пріоритетним напрямом політики міжбюджетних відносин залишається реалізація механізму стратегічного планування економічного розвитку регіонів на основі розробки середньо- та довгострокових бюджетних програм економічного розвитку, які повинні передбачати у тому числі і сценарії

можливого повторного погіршення економічної кон'юнктури; створити умови і стимули для розвитку інновацій (підтримку варто надавати у формі співфінансування тих або інших проектів або стимулювання видів діяльності, які сприяють модернізації, в рамках державно-приватного партнерства, перш за все в рамках проектів в таких галузях, як енергоефективність, медична техніка і фармацевтика, телекомунікації, стратегічні комп'ютерні технології і програмне забезпечення; підвищення якості людського капіталу (значну увагу слід надавати освіті, створенню умов для підвищення трудової і творчої активності, розвитку регіональних наукових шкіл, а також сприяти підвищенню кваліфікації вітчизняних фахівців в зарубіжних навчальних закладах);

1. Основные направления бюджетной политики на 2011 год и плановый период 2012 и 2013 годов / Министерство Финансов Российской Федерации: <http://www.minfin.ru> - Назва з екрана.